

Tomáš PACHOLÍK, Pražské jaro a srpen 1968 na Českobudějovicku. Diplomová práce PF JU, České Budějovice 2011, 127 s. včetně obrazových příloh na s. 120-127.

Posudek vedoucího diplomové práce:

Diplomová práce Tomáše Pacholíka **Pražské jaro a srpen 1968 na Českobudějovicku** se věnuje období Pražského jara a srpna 1968 na Českobudějovicku a okrajově sleduje jeho vývoj ještě v letech 1969 a 1970. Práce se zabývá městem a okresem České Budějovice a zkoumá klíčové události roku 1968 v tomto okrese a především v jeho nejdůležitější městi. Autor k tomu sám výstižně v *Úvodu* (s. 7-17) napsal:

„Posledním důvodem, který jsem si však plně uvědomil až v průběhu psaní, byl fakt, že obecné povědomí o tom, co se vlastně tehdy v srpnu 1968 stalo, je u dnešní mladé generace (tím myslím své vrstevníky a mladé studenty vysokých nebo středních škol) čím dál tím menší. To mi potvrdila nejenom anketa z Českobudějovického deníku, kde na dotaz - „Co se vám vybaví, když se řekne 21. Srpen 1968?“ - objevily odpovědi jako „Vůbec nic“ anebo „Srpen 1968? Asi Rusáci“, ale také rozhovory s žáky při souvislé pedagogické praxi, kdy průměrně v každé třídě věděli 2-3 studenti, co se tehdy událo. Bohužel však nezůstávalo pouze u mladších dětí. Stávalo se mi poměrně často, že poté, co jsem odpověděl na dotaz někoho z mých vrstevníků, jaké téma zpracovávám ve své diplomové práci, následoval nechápatý úsměv na jeho či její tváři a otázka: „A co se tenkrát stalo?“ Většinou jsem odpověděl stručně něco o sovětské invazi a okupaci a poté se kolegové rozdělili na dvě skupiny. Příslušníci první skupiny si vzpomněli, že o tom někde slyšeli, anebo to alespoň viděli „v Pelíškách“, zatímco členové druhé skupiny se tvářili, jako že o této události v životě neslyšeli. Nejsem natolik naivní, abych si myslel, že si mou práci přečte někdo kromě členů historické obce nebo zainteresovaných pamětníků daných událostí, avšak přesto bych byl rád, kdybych i já svou troškou přispěl k tomu, aby pojem „Srpen 1968“ nezmizel z obecného povědomí veřejnosti a neupadl definitivně v zapomnění.“ (s. 7-8).

Regionální dění je proto diplomantem vždy a důsledně zkoumáno a komparováno v potřebném celorepublikovém kontextu. Kromě popisu jednotlivých významných událostí se autor také zaměřil adekvátním způsobem na důležitou problematiku každodenního (běžného či tzv. obyčejného) života obyvatel města v době sovětské okupace. Autor také správně uvedl, jaké důvody jej přiměly k tomu, že svou práci odpovídajícím a přitom potřebným způsobem rozšířil: *„Mým původním záměrem bylo věnovat se pouze srpnovým událostem v Českých Budějovicích a okolí, avšak nakonec jsem se rozhodl rozšířit záběr práce o období, které okupaci města předcházelo a které následovalo bezprostředně po ní, a tak se moje diplomová práce rozšířila na celý rok 1968. K tomu mě vedly hned dva důvody. Zaprvé se mi nepovedlo k srpnovým událostem ve městě shromáždit tolik materiálů, aby vydaly na celou práci, a zadruhé si myslím, že by bez popisu demokratizačního procesu a uvolňování poměrů na jedné straně a počátků normalizace na straně druhé byl výklad o sovětské okupaci neúplný.“ (s. 8).*

Autor v dalším textu svého Úvodu vysvětluje, co tvořilo je pramennou základnu. Tím byly především materiály ve Státním oblastním archivu v Třeboni (fond Jihočeského krajského výboru KSČ) a ve Státním okresním archivu v Českých Budějovicích (fond Městského národního výboru České Budějovice a kroniky). Ve fondu Jihočeského krajského výboru KSČ se ve svém výzkumu zaměřil zejména na fascikly obsahující zápisy z krajských konferencí, plenárních zasedání, schůzí předsednictva JKV KSČ a dále na ty fascikly, v nichž se nacházely zprávy o politické situaci v okrese České Budějovice a rezoluce protestující proti okupaci (anebo naopak okupaci schvalující), které byly zaslány a adresu krajského výboru. Význam tohoto fondu jako základního pramene pro zkoumání dění let 1948-1989 v jižních Čechách byl a je v tom, že krajský výbor byl v každém kraji přímým vykonavatelem politiky ústředního výboru KSČ, takže zde uložené a dochované záznamy autentických prepisů

průběhů jednotlivých schůzí, zasedání a konferencí, obsahují plná znění rezolucí a usnesení, která výbor vypracoval.

Důležitým fondem byl fond Městského národního výboru v Českých Budějovicích, který obsahoval zápisy z plenárních zasedání, schůzí rady MěNV a pramen vůbec nejcennější, jímž byla městská kronika pro rok 1968, která se dochovala v původním znění, které později v roce 1969 nebylo radou MěNV schváleno. Zápisy z jednání MěNV měly velký význam daný tím, že zdejší městský národní výbor byl nejdůležitějším orgánem Českých Budějovic a bezprostředně ovlivňoval každodenní život ve městě. Původní neschválený zápis z městské kroniky je tak významný z důvodu vlastní objektivity a nezkreslenosti, protože na rozdíl od dalších obecních kronik v něm tak není ani zmínka po „kontrarevoluci a bratrské pomoci.“ Dále byly využity kroniky dalších měst okresu – Týn nad Vltavou, Trhové Sviny, Hluboká nad Vltavou, Borovany. Kromě toho autor pracoval s dobovým a současným tiskem a také vedl rozhovory s šesti pamětníky. V každé kapitole jsou poznatky získané z pramenů doplněny o informace z odborné literatury. Oprávněná pozornost byla věnována především politice JKV KSČ, MěNV České Budějovice v době reforem Pražského jara, organizacím KAN a K 231, deníku Jihočeská pravda po zrušení cenzury, okupaci města sovětskými vojáky v srpnu 1968, okupaci ostatních měst v okrese, obětmi okupace a událostem, které následovaly na podzim 1968, především incidentům během oslav Velké říjnové socialistické revoluce.

Většina literatury a prací týkajících se období Pražského jara a srpna 1968 se zabývá především událostmi v Praze, existuje také několik publikací, které popisují srpnové události v jiných městech, ovšem samotným Českým Budějovicím a Českobudějovicku jako takovému se zatím, jen s výjimkou jedné krátké studie od Jiřího Petráše (*Květen 1945 a Srpen 1968 v Českých Budějovicích*, s podtitulem *Deníkové zápisky dvou žen*, jedná se o edici dvou deníků, které zachycují obě „návštěvy“ sovětských vojáků v jihočeské metropoli, pokaždé ve zcela jiné geopolitické situaci a každému deníkovému zápisu předchází krátká studie), bohužel nikdo podrobněji nevěnoval.

Diplomant také pracoval s pamětníky, jedním z nich byl i vedoucí diplomové práce, dále to byl ještě pan docent Robert Sak a čtyři další, jejichž přání o zachování anonymity se plně a důsledně respektovalo v celé práci. Právě proto se plně a platně se seznámil s problematikou Oral history (Miroslav VANĚK, *Orální historie a výzkum nedávné minulosti*, in: JSH, 73, 2004, s. 157–182; M. VANĚK, P. MÜCKE, H. PELIKÁNOVÁ, *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha 2007; M. VANĚK – P. URBÁŠEK (edd.), *Vítězové? Poražení? Životopisná interview. I. díl: Disent v období tzv. normalizace*, Praha 2005; M. VANĚK – P. URBÁŠEK (edd.), *Vítězové? Poražení? Životopisná interview. II. díl: Politické elity v období tzv. normalizace*, Praha 2005).

Jen okrajově diplomant ve své práci využil také materiály Krajské správy SNB České Budějovice, jejíž fond je uložen v Archivu bezpečnostních složek a je již také částečně zveřejněný na internetových stránkách Ústavu pro studium totalitních režimů.

Z dobového tisku nejvíce využíval deník Jihočeská pravda, ročníky 24 (rok 1968) a 25 (rok 1969), a doplňkově také Rudé právo, ročník 48. Vzhledem k funkci, kterou tisk v období od března do srpna 1968 zastával, musel Jihočeskou pravdu využíval nejenom jako další zdroj informací pro svoji práci, ale proto také věnoval tomuto deníku v rámci prvních dvou kapitol, zvýšenou pozornost.

Celá práce je, vedle Úvodu a Závěru, rozdělena do čtyř hlavních kapitol. První kapitola: *Pražské jaro – předehra k srpnové tragédii* (s. 18-50) se člení na čtyři podkapitoly: 1.1. *Od lednového pléna až ke zvacímu dopisu* (s. 18-30); 1.2. *Pražské jaro na Českobudějovicku* (s. 30-45); 1.3. *Jihočeská pravda a Pražské jaro* (s. 45-49); 1.4. *Závěrečné shrnutí 1. kapitoly* (s. 49-50) zachycuje období od ledna do 20. srpna 1968 a jeho průběh jak na Českobudějovicku, tak i komparaci s celostátním děním a vývojem. Právě zde, z důvodu

lepšího pochopení daného tématu, včlenění do kontextu doby a možností následné komparace se autor správně rozhodl, že jak u této kapitoly, stejně tak jako i u dvou následujících kapitol, věnovat velkou pozornost v první podkapitole každé kapitoly obecně známým událostem (bohužel jen relativně malému počtu lidí), které byl nucen kompilativním způsobem sestavit a tak přiblížit, vše s pomocí použité a prostudované literatury k tématu.

Druhá kapitola: Operace „Dunaj“ (s. 51-83) obsahuje čtyři základní podkapitoly: 2.1. *Sovětská intervence a moskevský protokol* (s. 51-63); 2.2. *Mráz z Kremlu přichází i do Českých Budějovic* (s. 63-77); 2.3. *Srpnové události na dalších místech okresu ve světle obecních kronik* (s. 77-81); 2.4. *Závěrečné shrnutí okupace českobudějovického okresu a připomenutí jejich obětí* (s. 81-83) zachycuje hlavní události srpnových dnů roku 1968 (hlavně události 20.-27. srpna) jak na Českobudějovicku, tak i jejich nezbytnou komparaci v celostátním měřítku.

Třetí kapitola: Konec Pražského jara a počátky normalizace (s. 84-93) zachycuje dvě podkapitoly: 3.1. *Vývoj Československa od září 1968 do srpna 1969* (s. 84-93); 3.2. *Podzim 1968 na Českobudějovicku* (s. 93-103) a přibližuje onen zpočátku nenápadný nástup normalizace a všeho, co s ní bylo spojeno.

Čtvrtá kapitola: Události roku 1968 očima pamětníků (s. 104-109) zachycuje události zpracované na základě vyplněných dotazníků či případných dotazů a rozhovorů vedených formou Oral history, s využitím výpovědí jednotlivých pamětníků a snažil se sestavit určitou mozaiku názorů na proběhlý obrodný proces a srpnovou okupaci a pokusil se i o náhled do každodenního života v době sovětské okupace.

V části Závěr (s. 110-112) je stručná rekapitulace docílených výsledků vzniklých při sepisování diplomové práce a plně potvrzuje úvodní myšlenku diplomantovu: „*Rok 1968 zůstane navždy jednou z nejtragičtějších kapitol samostatného československého, potažmo českého státu. Období tzv. Pražského jara přineslo pokus Komunistické strany Československa o reformu celého socialistického zřízení uskutečněnou Akčním programem z počátku dubna 1968. Vojenská invaze armád států Varšavské pětky v srpnu ukončila všechny naděje na další pokračování těchto reform. Ozbrojený zásah znamenal narušení suverenity samostatného československého státu a posílil moc Sovětského svazu nad Československem a politikou KSC, která se od podzimu 1968 musela opět odehrávat v souladu s pokyny z Moskvy.*“ (s. 7).

Dále diplomant velmi správně uvedl, jako jeho závěrečné vyhodnocení, lze chápat také jeho následující řádky, kde doslovně napsal:

„*Názory na obrodný proces se lišily a liší. Pro konzervativní část komunistů to byla „kontrarevoluce“, pro velkou část populace byly reformy nedostatečné v případě, že bude zachována vedoucí úloha KSC, a pro zbytek to byl po dvaceti letech krok vpřed. Objektivně je nutno, i přes všechny nedostatky, jakými byl reformní proces provázen, konstatovat, že se po dvaceti letech komunistické nadvlády muselo jednat o pozitivní posun ve společnosti a to i v případě, že by si strana ponechala vedoucí úlohu. Bohužel nebyl dostatek času reformy realizovat, a tak za sebou rok 1968 vždy zanechá mnoho nezodpovězených otázek. Ta hlavní asi vždy bude znít: „Jak by se vyvíjel obrodný proces, kdyby nedošlo k srpnové invazi?“*“

Všechny možné odpovědi na tuto a jiné otázky zůstanou vždy pouze v rovině teoretických úvah. Osobně si myslím, že v případě nevměšování Sovětského svazu do záležitostí Československa by se nabízely dvě možné cesty vývoje. V případě první varianty by reformní komunisté zjistili, že ztrácí půdu pod nohama a svoje reformy by zastavili sami. Pokud by se tak nestalo, mohlo by postupem času dojít ke zrušení vedoucí úlohy strany dříve, než se stalo v roce 1989. Představitelé KSSS si museli druhou možnost dobře uvědomovat,

a proto je poměrně logické, že se uchýlili k tomu, k čemu se uchýlili. Na tomto místě vyvstávají další otázky. Bylo by možné invazi předejít v případě, že by reformy probíhaly pomalejším tempem? Bylo by možné zpomalit lavinu, která se spustila v březnu, kdy byla zrušena cenzura, a v dubnu, kdy byl vydán Akční program?“(s. 110).

Předložená diplomová práce se vyznačuje celkem čtivým a působivým stylem bez pravopisných chyb. Důležité je, že jak po stránce obsahové, tak ani po stránce formální k diplomové práci nemám žádných připomínek. Autor je velice dobře obeznámen s dobovou politickou i společenskou situací. Také *Seznam pramenů a literatury* (s. 113-117) je napsán velice pečlivě, včetně elektronických zdrojů (srov. Daniel POVOLNÝ, *Vojenské řešení Pražského jara I. Invaze armád Varšavské smlouvy*, Praha 2008; TÝŽ, *Vojenské řešení Pražského jara II, Československá lidová armáda v srpnu 1968*, Praha 2010. Obě publikace vydalo ministerstvo obrany, jsou neprodejně a pro badatele zveřejněné v digitální knihovně ministerstva obrana na svých webových stránkách <http://www.army.cz/multimedia-a-knihovna/publikace/vojenska-historie/default.htm>), následuje *Seznam zkratk* (s. 118-119), vhodně vybrané *Přílohy* (s. 120-127), které výborným způsobem doplňují předchozí autorův text, také fotografie jsou správně koncipovány a všechny ve svém souhrnu vhodně zvolené.

Současně navrhuji, aby Tomáš Pacholík svou DP přihlásil do již 16. ročníku soutěže o „Cenu Edvarda Beneše“ v Sezimově Ústí v oboru historie 20. století. Zároveň by bylo záhodno, aby se výsledky svého výzkumu a dlouhodobé náročné práce, podniknuté během našich společných konzultací, pokusil v závislosti na reálných možnostech, zveřejnit jak pro zájemce z odborných historických kruhů, tak ji časem zpřístupnit i širší laické veřejnosti.

Diplomovou práci pana Tomáše Pacholíka proto s potěšením a zcela jednoznačně **doporučuji k obhajobě a hodnotím stupněm výborně.**

PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D.

České Budějovice 16. května 2011